

Zenon SZMIDTKE

Stanisław Herman (1887–1969) - twórca polskich aparatów tlenowych

Stanisław Herman to inżynier górnik i wybitny wynalazca. Urodził się 17 II 1887 r. w Małyszówce w powiecie bałagańskim (gubernia irkucka). Był Polakiem, synem powstańca styczniowego zesłanego na Syberię. Pochodził z rodziny hrabiowskiej¹. W Irkucku ukończył siedmioklasową Szkołę Przemysłową. Za udział w ruchu rewolucyjnym w 1905 r. wydano go z rosyjskiego gimnazjum.

W 1906 r. wyjechał do Lwowa, gdzie zdał egzamin dojrzałości w szkole realnej i w 1907 r. wstąpił na Politechnikę Lwowską². Po przesiedleniu się w 1910 r. do Leoben (Styria w Austrii) kontynuował studia w tamtejszej Wyższej Szkole Górniczej³.

Podczas I wojny światowej, wstąpił w 1914 r. do Legionu Wschodniego (II Legion Polski), utworzonego we Lwowie po auspicjami Naczelnego Komitetu Narodowego. Na wiadomość o prawie całkowitym zniszczeniu Kalisza przez wojska niemieckie (w wyniku ostrzału artyleryjskiego w dniach od 7 do 22 sierpnia 1914 r.) natychmiast wystąpił z Legionu Wschodniego. Jako poddany rosyjski został konfinowany przez władze austriackie.

---

1 Archiwalne zbiory rodzinne Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana, niepaginowane (dalej AH), legitymacja służbowa inż. S. Hermana wystawiona przez Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego w Katowicach w dniu 3 V 1949 r.; AH, życiorys inż. S. Hermana, własnoręcznie przez niego napisany z 8 XII 1955 r.; Wywiad z wnuczką S. Hermana, Anną Herman, przeprowadzony przez Zenona Szmidtkę z 18 VII 2008 r.; Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze (dalej MGW), Zespół Archiwalny (dalej Ar), jedn. 542, J. Jaros, Wybitni polscy górnicy, Sosnowiec 1990, (maszynopis), k. 26; J. Jaros, *Herman Stanisław*, [w:] *Słownik polskich pionierów techniki*, red. B. Orłowski, Katowice 1984, s. 78; J. Jaros, „Salamandra” – pamięci kolegów górników, „Przegląd Górniczy” 1986, nr 11–12, s. 393; J. Malara, E. Ragus, T. Zygałowicz, *Dzieje górniczego ruchu stowarzyszeniowego (1892–2002)*, Katowice 2002, s. 214.

2 AH, życiorys inż. S. Hermana...; J. Jaros, *Herman Stanisław*..., s. 78.

3 AH, dyplom ukończenia przez S. Hermana Wyższej Szkoły Górniczej w Leoben z 20 VII 1917 r.; AH, życiorys inż. S. Hermana...

Udało mu się uzyskać przeniesienie konfinowania do Leoben, gdzie w 1917 r. ukończył Wyższą Szkołę Górniczą, uzyskując dyplom inżyniera górniczego⁴.

Stanisław Herman jako student Wyższej Szkoły Górniczej w Leoben, 1917 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

W dniu 15 sierpnia tegoż roku znalazł zatrudnienie w charakterze inżyniera asystenta ruchu przy Kierownictwie Szybu Wartinberg kopalni węgla w Seegraben koło Leoben, wchodzącej w skład Spółki Górniczej Austriacko-Alpejskiej. Do dnia 9 I 1918 r. spełniał swe obowiązki służbowe z zapałem i wytrwałością, kiedy to na własne żądanie odszedł ze Spółki⁵. Od 1918 r. do czerwca 1930 r. pracował w Towarzystwie Eksploatacji Soli Potasowych w Kaluszu, początkowo jako kierownik ruchu kopalni, następnie, od 1921 r., dyrektor techniczny.

Wprowadzał tam liczne innowacje, m. in. opalanie panwi z solą jadalną za pomocą własnej konstrukcji palników na gaz ziemny oraz podszadzenie wyrobisk odpadami z produkcji. W latach 1928–1929 budował w Hołyniu nową kopalnię soli potasowych (z dwoma szymbami)⁶.

Ogólny widok Kopalni Soli Potasowych w Kaluszu, przed 1939 r. Fot. ze zbiorów Jana Woźniaka.

4 Jak wyżej; Wywiad z wnuczką S. Hermana, Anną Herman, przeprowadzony przez Zenona Szmidtke z 18 VII 2008 r.; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78. Na podstawie dyplomu ukończenia Wyższej Szkoły Górniczej w Leoben, w myśl art. 12 ustawy o stopniu inżyniera z dnia 28 I 1948 r. (Dz. U. R. P. Nr 10, poz. 68) inż. S. Herman uzyskał stopień magistra nauk technicznych, AH, stwierdzenie-adnotacja Dziekana Wydziału Górniczego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie prof. Witolda Budryka z 15 VI 1953 r., na dyplomie ukończenia przez S. Hermana Wyższej Szkoły Górniczej w Leoben z 20 VII 1917 r.

5 AH, uwierzytelnione tłumaczenie świadectwa służbowego wystawionego S. Hermanowi przez Dyрекcję Górniczą Seegraben Spółki Górniczej Austriacko-Alpejskiej w dniu 9 I 1918 r.; AH, życiorys inż. S. Hermana...

6 AH, życiorys inż. S. Hermana...; AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim profesora inżyniera górnika Antoniego Schimitzka z 24 VIII 1959 r.; AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim inżyniera górnika (brak nazwiska) z 18 IV 1960 r.; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s.78.

W lipcu 1930 r. został mianowany dyrektorem Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i Centrali Ratownictwa Górniczego w Mikołowie, którą to funkcję pełnił do wybuchu II wojny światowej. Tam wynalazł i opatentował pierwsze polskie tlenowe aparaty oddechowe. Były one wyposażone w urządzenia z automatyczno-płucnym dawkowaniem tlenu⁷.

Stanisław Herman jako dyrektor Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i Centrali Ratownictwa Górniczego w Mikołowie, 1931 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

Od 1901 r. używano aparatów oddechowych konstrukcji Draegera ze stałym dopływem tlenu oraz inżektorem, wywołującym samoczynny obieg powietrza. Kolejnym ważnym wynalazkiem był tzw. automat płucny. Dzięki niemu możliwe było regulowanie dozowania dopływu tlenu z butli do obiegu powietrza w aparacie, poprzez intensywność oddechu użytkownika⁸. Na przykład we Francji, w Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego w Liévin, od początku jej funkcjonowania, badania nad konstrukcją ratowniczego aparatu oddechowego prowadził Eugène Fenzy, wynalazca aparatu Fenzy 22 z samoczynnym dopływem tlenu, wywołanym siłą płuc (zaprezentował go w 1922 r.). W 1934 r. założył on wspólnie z synem przedsiębiorstwo produkujące tego typu aparaty do chwili obecnej⁹.

Stanisław Herman był twórcą następujących pierwszych polskich tlenowych aparatów oddechowych:

1. „Lech” – skonstruowany w 1937 r., przeznaczony do celów wojskowych.
2. „Gnom” – przeznaczony do celów górniczych, w wyniku przekonstruowania go na lżejszy typ powstał aparat „Lech”.
3. „Lech-Gnom” – skonstruowany w 1938 r., jego wzmocniona budowa dostosowana była do warunków podziemnych akcji ratowniczych, z powodu wybuchu II wojny światowej nie uruchomiono seryjnej produkcji tego aparatu.

Za podstawę wymienionych konstrukcji Herman przyjął dwa swoje patenty wydane przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej – patent nr 20662 na tlenowy aparat

7 AH, życiorys inż. S. Hermana...; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78; J. Gawliczek, Z. Goldstein, Z. Kajdasz, E. Ragus, *Monografia ratownictwa górniczego*, t. 1, Bytom 2003, s. 280.

8 F. Jopek, *Rozwój techniki przyrządów ratowniczych w górnictwie*, „Przegląd Górniczo-Hutniczy” 1928, nr 1–2, s. 11; B. Cwiąg, Z. Kajdasz, J. Ofiok, E. Ragus, *Ratownictwo górnicze w Polsce*, Katowice 1997, s. 59.

9 P. M. Dupond, *Un siècle d'évolution du sauvetage dans les mines*, [w:] *Courrières 1906 les enseignements d'une catastrophe*, Paris 2005, s. 110, 114; C. Tauziède, *Création des stations d'essais et recherches sur les poussières*, [w:] *Courrières 1906 les enseignements...*, s. 96; F. Jopek, *Rozwój techniki...*, s. 11.

oddechowy, udzielony 29 X 1934 r. oraz patent nr 21520 na zawór do regulowania dopływu gazu, zwłaszcza w aparatach oddechowych, udzielony 15 maja 1935 r.¹⁰.

Tlenowy aparat roboczy „Lech-Gnom”, 1939 r. Fot. Jan Woźniak, zabytek ze zbiorów Izby Tradycji Fabryki Sprzętu Ratunkowego i Lamp Górnich „FASER” w Tarnowskich Górach.

Zdaniem konstruktora „[...] wytyczne, według których przystąpiono do opracowania polskiego aparatu tlenowego, dały się zrealizować z wynikiem zupełnie zadawalającym i wysunęły polski aparat tlenowy na pierwsze miejsce, w porównaniu do innych znanych aparatów, a w szczególności również w porównaniu do aparatów Draegera, które do chwili obecnej uchodziły za najlepsze na świecie.

I tak stosownie do pierwszego punktu wytycznych, do usprawnienia funkcjonowania aparatu w kierunku oszczędności zużywanego tlenu w czasie pracy aparatu w głównej mierze przyczyniają się zawory redukcyjne i dawkujące.

ZAWÓR REDUKCYJNY bezdźwigniowy znamieny jest tym, że nie posiada trących w sobie mechanizmów, jak to ma miejsce przy innych zaworach redukcyjnych i redukuje ciśnienie tlenu ze 150 atmosfer na jedną atmosferę nadciśnienia, co w porównaniu do innych zaworów redukcyjnych, redukujących ciśnienie na 7 lub 3 atmosfery nadciśnienia, daje już pewną możliwość lepszego wyzyskania zapasu tlenu w butelce [...].

Zawór dawkujący działa w ten sposób, że zezwala na oszczędniejsze rozchodowanie tlenu, zwłaszcza przy pracach lekkich tak, że ten sam zapas tlenu, który w aparacie Draegera K. G. model 28 wystarcza na około 90 minut, w aparacie typu „LECH” przy pracy ciężkiej wystarcza na około 130 minut, a więc o około 50% dłużej, zaś przy pracy lekkiej na około 215 minut, a więc na dłuższy przebieg czasu o 140% niż w aparacie Draegera K. G. 28¹¹.

10 Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej (dalej UPRP), opis patentowy z 7 XII 1934 r., Nr 20662, Stanisław Herman, *Tlenowy aparat oddechowy*, udzielono 29 X 1934 r.; UPRP, opis patentowy z 11 I 1936 r., Nr 21520, Stanisław Herman, *Zawór do regulowania dopływu gazu, zwłaszcza w aparatach oddechowych. Patent dodatkowy do patentu Nr 20661*, udzielono 15 V 1935 r.; Izba Tradycji Fabryki Sprzętu Ratunkowego i Lamp Górnich „FASER” w Tarnowskich Górach (dalej ITF), R. Śmiela, *Kronika „FASER” 1921-1969*, Tarnowskie Góry 1969, (maszynopis), k.29-35, B. Cwiąg, Z. Kajdasz, J. Ofiok, E. Ragus, *Ratownictwo górnicze...*, s. 61; T. Loster, *Aparaty ratownicze. Katalog wystawy „Górnikom na ratunek”*, Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, Zabrze 2005, s. 12–14. Szeroko o szczegółach konstrukcyjnych rzeczonych aparatów zob. J. Woźniak, *Aparaty tlenowe inż. Stanisława Hermana*, „Miesięcznik WUG” 2008, nr 10, s. 53–56.

11 S. Herman, *Polski tlenowy aparat izolacyjny*, „Przegląd Górnico-Hutniczy” 1937, nr 2, s. 83.

Inne ulepszenia w porównaniu ze stosowanymi wówczas aparatami ratunkowymi Draegera to wprowadzenie nowych rodzajów pochłaniaczy wilgoci i dwutlenku węgla oraz zastosowanie w gazoszczelnej masce ściśle przylegającej do twarzy płynu pochłaniającego mgłę powstającą przy oddychaniu¹².

Herman podaje niezwykle interesujące szczegóły dotyczące przebiegu produkcji aparatów:

„Na międzynarodowym konkursie w roku 1936 tlenowych aparatów oddechowych, który odbył się w Warszawie przy udziale ministerstw RP i przedstawicieli fabryk produkujących takie aparaty w Ameryce, Anglii, Niemczech i Francji, aparat mój pozostawił znacznie w tyle najlepsze aparaty zagraniczne.

Fakt ten został w następstwie zadokumentowany zarządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych RP z dnia 12 IX 1936 r.¹³ [...], wewnętrznymi zarządzeniami Ministerstwa Przemysłu i Handlu, Ministerstwa Skarbu oraz komunikatem Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej z dnia 25 VI 1936 r.¹⁴ [...] i nadaniem mi orderu «Polonia Restituta»¹⁵.

W przemyśle górniczym aparaty te jako przyrządy ratownicze zostały dopuszczone do użytku pismem Wyższego Urzędu Górniczego w Katowicach z dnia 10 VI 1938 r.¹⁶ [...]. Kilkaset aparatów wyprodukowanych w 1938 r. przez firmę «Alfons Mann» w Warszawie zyskało wysokie uznanie wszystkich zainteresowanych instytucji.

Zainteresowali się tymi aparatami również Niemcy, Anglicy, Amerykanie i Francuzi.

Wkrótce zgłosili się do mnie dyrektorzy firm «Draeger» i «Auer» w celu zawarcia ze mną umowy na bardzo korzystnych dla mnie warunkach.

Wolałem jednakże pozostawienie produkcji w kraju na znacznie skromniejszych warunkach ze względów zrozumiałych i odmówiłem tym firmom sprzedaży wynalazków¹⁷.

Z opisów dostarczonych przedstawicielom zagranicy nie można było nauczyć się robić tych aparatów [...].

W roku 1939 firma «Alfons Mann» dostała zamówienie z Ministerstwa Spraw Wojskowych na 900 sztuk aparatów, które w tymże 1939 r. miały być dostarczone.

Wojna przeszkodziła dostarczeniu tych aparatów [...].

---

12 UPRP, opis patentowy z 26 X 1935 r., Nr 21325, Stanisław Herman, *Maska przeciwgazowa lub podobne urządzenie ochronne*, udzielono 10 IV 1935 r.; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

13 Odpis tego dokumentu zob. S. Herman, *Polski tlenowy aparat...*, s. 63–64. W zarządzeniu Ministerstwo Spraw Wewnętrznych „[...] uważa za konieczne wstrzymanie się od zakupu aparatów tlenowych pochodzenia zagranicznego, celem postawienia rodzimej produkcji na należyтым poziomie, co pozwoli na wydatne obniżenie ich pierwotnej ceny i całkowite uniezależnienie się od produkcji zagranicznej”, tamże, s. 64.

14 Odpis tego komunikatu zob. S. Herman, *Polski tlenowy aparat...*, s. 64.

15 Dnia 11 XI 1934 r., „za zasługi na polu społeczno-gospodarczym”, Herman został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, AH, odpis uwierzytelniony aktu nadania S. Hermanowi Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski z 11 XI 1934 r.

16 Odpis tego dokumentu zob. *Wskazówki użycia górniczego aparatu tlenowego „Lech-Gnom” konstrukcji inż. górn. Stanisława Hermana*, Mikołów 1939, s. 23.

17 Zdaniem autora niniejszego artykułu ta postawa jest wyraźnym potwierdzeniem głębokiego patriotyzmu Hermana.

Na następne lata były przewidziane jeszcze znacznie większe dostawy dla wojskowości, przemysłu górniczego, innych przemysłów, pożarnictwa i za granicę.

Firma «Alfons Mann» miała powiększyć produkcję przynaglana przeze mnie ze względu na wymagania art. 13 Ustawy Patentowej, wymagającej do 3 lat rozwinąć produkcję w stopniu wystarczającym do pokrycia zapotrzebowania Kraju.

Firma «Alfons Mann» zamierzała w zupełności pokryć to zapotrzebowanie i dlatego powstał § 8 umowy licencyjnej broniącej ją przed importem z zagranicy.

Oprócz tego firma miała zamiar po zaspokojeniu rynku wewnętrznego produkować dla zagranicy i dlatego powstał § 4 umowy licencyjnej.

W krótkim czasie firma «Alfons Mann» przekonawszy się o dużym popycie na moje aparaty i ich bezkonkurencyjności na rynku zagranicznym, przejęła na siebie opłaty moich zagranicznych patentów na te aparaty, na warunkach umowy licencyjnej, co potwierdziła osobnym pismem.

W celach reklamowych w 1939 r. firma «Alfons Mann» wysłała moje aparaty na międzynarodową wystawę do Ameryki (New York)¹⁸.

Logo fabryki „Alfons Mann” produkującej pierwsze polskie tlenowe aparaty oddechowe konstrukcji Stanisława Hermana, 1938 r. Zabytek ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

Sala górniczych aparatów ratowniczych w Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i Centrali Ratownictwa Górniczego w Mikołowie, około 1938 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

W czasie pracy w Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i Centrali Ratownictwa Górniczego w Mikołowie Herman opublikował w czasopismach technicznych liczne prace z zakresu ratownictwa, wybuchowości pyłu węglowego, materiałów wybuchowych,

¹⁸ AH, list S. Hermana do polskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 17 VI 1948 r.

chłonnych itp. oraz wygłaszał referaty o analogicznej tematyce na międzynarodowych Zjazdach Instytutów Naukowo-Badawczych we Francji, Niemczech i Belgii¹⁹.

Po wybuchu II wojny światowej uciekał wraz z rodziną na kresy wschodnie II RP i dalej w kierunku Rumunii. Wojska radzieckie zwróciły ich w okolicach Kosowa Huculskiego. Najbliżej położoną miejscowością była Kołomyja, w której zaopiekowali się nimi miejscowi Polacy i siostry zakonne. Pozostali w tej miejscowości i od 1939 r. do czerwca 1941 r. Herman początkowo pracował w Zarządzie Kopalń Węgla Brunatnego w Kołomyi, później – po zlikwidowaniu Zarządu Kopalń – jako urzędnik Magistratu Kołomyi zajmujący się sprawami budowlanymi. Po inwazji niemieckiej, a dokładnie od sierpnia 1941 r., został zatrudniony w zarządzie kopalni węgla brunatnego w Kołomyi w charakterze urzędnika technicznego (starszy inżynier).

W lutym 1944 r. oddano go do dyspozycji wiedeńskiego Urzędu Pracy, który przydzielił go do pracy w fabryce samochodów Fa. A. Fross Büssing w Wiedniu jako pomocnika ślusarza²⁰. Do Wiednia został przesiedlony wraz z żoną i dwójką dzieci²¹.

Po powrocie z robót przymusowych w Niemczech, od 28 VI 1945 r. piastował stanowisko dyrektora Okręgowej Stacji Ratunkowej i Kopalni Doświadczalnej „Barbara” w Mikołowie przy Centralnym Zarządzie Przemysłu Węglowego (CZPW) w Katowicach. Pełnienie tych obowiązków zlecił mu generalny dyrektor CZPW inż. Fryderyk Topolski²². Kopalnia Doświadczalna „Barbara” w Mikołowie była wówczas odrębnym zakładem włączonym do Instytutu Naukowo-Badawczego Przemysłu Węglowego (INBPW), powołanego do życia okólnikiem nr 24 CZPW, wydanym w dniu 16 IV 1945 r²³.

---

19 UPRP, opis patentowy z 14 I 1937 r., Nr 24088, Stanisław Herman, *Sposób wytwarzania chloranowych materiałów wybuchowych, nie zapalających przy wybuchu gazów kopalnianych i pyłu węglowego*, udzielono 27 X 1936 r.; AH, *życiorys inż. S. Hermana...*; S. Herman, *I-sza wystawa i zjazd fachowy w Kolonii w sprawach bezpieczeństwa kopalnianego*, „Technik” 1931, nr 18, s. 311–315, nr 19, s. 338–345; S. Herman, *Zwalczanie niebezpieczeństwa wybuchów pyłu w kopalniach węgla kamiennego*, Katowice 1932, s. 1–125; S. Herman, *Polski tlenowy aparat...*, s. 63–92.

20 Niewątpliwie pełnienie przez Hermana tej funkcji stanowiło znaczną degradację zawodową w stosunku do wcześniej zajmowanego przezeń stanowiska zgodnego z wykształceniem i kompetencjami.

21 AH, Arbeitskarte für polnische dla S. Hermana, transport nr 297/4 z 1944 r.; AH, *życiorys inż. S. Hermana...*; Wywiad z wnuczką S. Hermana Anną Herman przeprowadzony przez Zenona Szmidtke z 18 VII 2008 r.; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

22 AH, pismo urzędowe generalnego dyrektora CZPW (w/z naczelny dyrektor techniczny CZPW inż. Bolesław Krupiński) do S. Hermana z 28 VI 1945 r.; AH, legitymacja służbowa S. Hermana wystawiona przez CZPW w Katowicach w dniu 18 VII 1945 r.; AH, *życiorys inż. S. Hermana...*

23 *XXXV lat pracy Głównego Instytutu Górniczo-Przemysłowego 1945–1980*, red. A. Lisowski, Warszawa – Kraków 1984, s. 36; J. Dubiński, A. Kidybiński, *Ewolucja tematyki badawczej Głównego Instytutu Górniczo-Przemysłowego w latach 1945–2004*, „Górnictwo i Środowisko” 2005, nr 4, s. 22.

Stanisław Herman jako dyrektor Okręgowej Stacji Ratunkowej i Kopalni Doświadczalnej „Barbara” w Mikołowie przy Centralnym Zarządzie Przemysłu Węglowego w Katowicach, 1945 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

Dyrektor Działu Górniczego INBPW inż. Bolesław Krupiński zwolnił Hermana z dniem 1 XII 1946 r. „[...] z obowiązków prowadzenia oddziału badań pyłów węglowych, materiałów wybuchowych i zapalnych oraz badania pyłu kamiennego, urządzeń i sprzętu elektrycznego w atmosferze gazowej”, w związku z objęciem kierownictwa rzeczowego oddziału przez doktora inż. Wacława Cybulskiego²⁴. Jednocześnie poprosił Hermana o dalszą, stałą i płatną współpracę z Działem Górniczym INBPW w zakresie kontroli oraz ekspertyz dotyczących nowych typów aparatów i sprzętu ratowniczego²⁵. Na podstawie decyzji CZPW zawartej w okólniku nr 205 z 28 XII 1946 r., Okręgowa Stacja Ratunkowa w Mikołowie zaprzestała działalności z dniem 1 I 1947 r., w związku z przejściem wszystkich pomieszczeń przez Dział Górniczy INBPW. Od tej chwili przy Kopalni Doświadczalnej „Barbara” w Mikołowie zaczęła funkcjonować jedynie kopalniana stacja ratownictwa górniczego²⁶. W wyniku kontrowersji z Wacławem Cybulskim, od 1 II 1947 r. Herman został przeniesiony do Wydziału Bezpieczeństwa Pracy i Ratownictwa Górniczego CZPW w Katowicach, w charakterze doradcy technicznego²⁷. Podczas konferencji naukowych, w sytuacji różnicy zdań w kwestiach merytorycznych między wymienionymi osobami, Cybulski wielokrotnie przechodził do obraźliwych i osobistych ataków na Hermana²⁸.

24 AH, pismo urzędowe dyrektora Działu Górniczego INBPW do S. Hermana z 29 XI 1946 r. Wacław Cybulski w latach 1930–1939 był zastępcą Hermana – dyrektora Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i Centrali Ratownictwa Górniczego w Mikołowie. Już w okresie międzywojennym dał się poznać jako wybitny w skali światowej znawca problematyki wybuchów pyłu węglowego. W 1946 r. powrócił do Polski z Wielkiej Brytanii, gdzie od 1942 r. pracował nad materiałami wybuchowymi, w Brytyjskim Instytucie Górniczym w Buxton i Sheffield, dla potrzeb górnictwa i wojska. Decyzję powrotu do Polski podjął m. in. pod wpływem pisma generalnego dyrektora CZPW Topolskiego, który oferował mu zorganizowanie w INBPW i objęcie kierownictwa Działu Badań Materiałów Wybuchowych, Wybuchowości Pyłu Węglowego i Metanu oraz Zabezpieczenia Urządzeń Elektrycznych dla pracy w atmosferze metanowej i zapyłonej. Objął stanowisko dyrektora Kopalni Doświadczalnej „Barbara” i pracując na nim do śmierci, stał się twórcą polskiej szkoły zwalczania wybuchowości pyłu węglowego i metanu, B. Cybulska, K. Cybulski, *Wacław Cybulski 1901-1973*, Mikołów 2003, s. 40–45, 51–55, 61, 79–81; B. Ćwięk, Z. Kajdasz, J. Ofiok, E. Ragus, *Ratownictwo górnicze...*, s. 88–89; J. Jaros, *Cybulski Wacław Bolesław*, [w:] *Słownik polskich pionierów...*, s. 44; Z. Szmidtke, *Proces zmian w górnictwie zainicjowany przez katastrofę w Courrières w 1906 r. i jego polskie aspekty*, [w:] *Górnictwo w czasie, przestrzeni, kulturze*, red. S. Januszewski, Wrocław 2007, s. 84–91.

25 AH, pismo urzędowe dyrektora Działu Górniczego INBPW do S. Hermana z 29 XI 1946 r.

26 J. Gawliczek, Z. Goldstein, Z. Kajdasz, E. Ragus, *Monografia ratownictwa...*, s. 280.

27 AH, legitymacja służbowa S. Hermana wystawiona przez CZPW w Katowicach w dniu 3 V 1949 r.; AH, życiorys inż. S. Hermana...; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

28 AH, notatka służbowa S. Hermana dla Naczelnej Dyrekcji Technicznej CZPW z 16 XII 1947 r. Jest to notatka

Stanisław Herman jako doradca techniczny w Wydziale Bezpieczeństwa Pracy i Ratownictwa Górniczego Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego w Katowicach, 1949 r. Fot. ze zbiorów rodzinnych Anny Herman, córki inż. Stanisława Hermana.

Do czasu przejścia na emeryturę w 1958 r. kolejno pracował: od 1 VII 1949 r. w Wydziale Bezpieczeństwa Pracy i Ratownictwa Górniczego Ministerstwa Górnictwa w Katowicach, od 1 VII 1951 r. w Wydziale Inspekcji Departamentu Produkcji Ministerstwa Górnictwa w Katowicach jako starszy inspektor, od 1 I 1953 r. w Rudzkich Zakładach Przemysłu Węglowego w charakterze kierownika Działu Opracowań Projektów robót górniczych, od 1 IX 1954 r. w Dziale Inwestycji KWK „Szombierki” w Bytomiu, sprawując funkcję starszego planisty i zastępcy kierownika rzeczzonego działu²⁹.

W latach 1957–1960 opatentowano kilka wynalazków, których współautorem był Herman: nowy typ stalowej kotwy do obudowy wyrobisk górniczych, rozszerzacz końcówki otworu wiertniczego, sposób utwardzania płynnej podsadzki górniczej³⁰. Wspomniane wynalezienie nowego typu stalowej kotwy przyczyniło się do odznaczenia Hermana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w dniu 22 VII 1958 r.³¹.

Herman był żonaty z Marią z Kotkowskich i miał dwoje dzieci – syna Zbigniewa i córkę Annę, która jest bezdzietna. Dzieci Zbigniewa to Lesław i Anna. W ciągu całego swego życia nie należał do żadnej partii politycznej. Był wyznawcą religii rzymsko-katolickiej. Zmarł 16 III 1969 r. w Katowicach i został pochowany na katowickim cmentarzu przy ul. Sienkiewicza³².

z konferencji w Wyższym Urzędzie Górniczym w Katowicach w dniu 10 XII 1947 r., w sprawie projektu przepisów dotyczących zwalczania wybuchów pyłu węglowego. Odręczne adnotacje na niej urzędników Naczelnej Dyrekcji Technicznej CZPW pośrednio potwierdzają wersję wydarzeń i oceny przedstawione przez Hermana, jak wyżej.

29 AH, życiorys inż. S. Hermana...; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

30 AH, Urząd Patentowy PRL (dalej UPPRL), świadectwo autorskie o dokonaniu wynalazku z 19 IX 1957 r., mgr inż. Stanisław Herman jako współtwórca, *Kotwa stalowa do obudowy wyrobisk górniczych*, opatentowanego z numerem 40691; AH, UPPRL, świadectwo autorskie o dokonaniu wynalazku z 13 I 1959 r., mgr inż. Stanisław Herman jako współtwórca, *Rozszerzacz końcówki otworu wiertniczego*, opatentowanego z numerem 41972; AH, UPPRL, świadectwo autorskie o dokonaniu wynalazku z 24 V 1960 r., mgr inż. Stanisław Herman jako współtwórca, *Sposób utwardzania płynnej podsadzki górniczej*, opatentowanego z numerem 43639; S. Herman, *Próby wprowadzenia obudowy żerdziami kotwionymi wyrobisk chodnikowych w kopalni „Szombierki”*, „Wiadomości Górnicze” 1958, nr 6, s. 168–173; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

31 AH, zaświadczenie Sekcji Kadr KWK „Szombierki” o odznaczeniu S. Hermana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski z 4 VIII 1958 r.; AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim inżyniera górnika (brak nazwiska) z 18 IV 1960 r.

32 AH, życiorys inż. S. Hermana...; Wywiad z wnuczką S. Hermana, Anną Herman, przeprowadzony przez Zenona Szmidtkę z 18 VII 2008 r.; J. Jaros, *Herman Stanisław...*, s. 78.

Życie Stanisława Hermana nacechowane było wybitnymi umiejętnościami i pasją twórczą oraz głębokim patriotyzmem. Kwestie materialne uważał za drugorzędne³³. Uderzająco trafne, choć nie pozbawione uzasadnionej wewnętrznej goryczy jest podsumowanie swego życia dokonane przez Hermana w 1959 r.: „Mam spokój wewnętrzny i czyste sumienie, bo nigdy sobą nie kupczyłem i nikomu krzywdy nie zrobiłem, a należę widocznie do tych, którzy na wojnie i na przemianach społecznych nie dorabiają się”³⁴.

Na zakończenie pragnąłbym wyrazić gorące podziękowania córce Stanisława Hermana, Annie Herman, i jego wnuczce, Annie Herman, a także kierownikowi Działu Historii i Techniki Górniczej Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, magistrowi inż. Tadeuszowi Losterowi, za udostępnienie mi cennych archiwaliów, bez których niniejszy artykuł nie mógłby powstać.

---

33 AH, list S. Hermana do polskiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 17 VI 1948 r.; AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim profesora inżyniera górnika Antoniego Schimitzka z 24 VIII 1959 r.; AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim inżyniera górnika (brak nazwiska) z 18 IV 1960 r.; Wywiad z wnuczką S. Hermana, Anną Herman, przeprowadzony przez Zenona Szmidtkę z 18 VII 2008 r.

34 AH, list S. Hermana do zaprzyjaźnionego z nim profesora inżyniera górnika Antoniego Schimitzka z 24 VIII 1959 r.